



fot. Andrzej Romański/UMK

Profesor Krystyna Szafraniec (1955–2022)

## Wspomnienie o Profesor Krystynie Szafraniec

### In Memoriam: Professor Krystyna Szafraniec

Na początku września 2022 r. dotarła do nas smutna wiadomość o tragicznej śmierci prof. dr hab. Krystyny Szafraniec, profesorki na Wydziale Filozofii i Nauk Społecznych Uniwersytetu Mikołaja Kopernika oraz naszej wieloletniej „irwirowej” koleżanki. W Instytucie Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN Krystyna Szafraniec pracowała bowiem 34 lata (1984–2018), przez długi czas kierowała Zakładem Socjologii Młodzieży i Edukacji. Pod Jej opieką troje pracowników IRWiR PAN przygotowało i obroniło doktoraty. Przez wiele kadencji była też członkinią Rady Naukowej IRWiR PAN.



Utwór dostępny jest na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa 4.0 Międzynarodowe.  
[Creative Commons CC BY 4.0.](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Na płaszczyźnie naukowej Pani Profesor zajmowała się socjologią młodzieży, relacjami międzypokoleniowymi i zmianą społeczną, a także kondycją i strategiami życiowymi Polaków w warunkach zmiany systemowej. Była jedną z najważniejszych badaczek zajmujących się tą tematyką w Polsce. W Jej dorobku naukowym znajdują się znaczące publikacje, w tym 10 monografii, a pośród nich – *Youth 2011. Poland*, stanowiąca jedną z ważniejszych publikacji na temat świata społecznego młodzieży polskiej. W marcu 2022 r. ukazała się zaś monografia pt. *Pokolenia i polskie zmiany. 45 lat badań wzdłuż czasu*, będąca podsumowaniem toruńskich badań longitudinalnych.

Krystyna Szafraniec kierowała wieloma projektami badawczymi, krajowymi i międzynarodowymi, włączając do swoich zespołów młodych badaczy, będących często na początku drogi naukowej. Tak było w przypadku realizowanego w IRWiR PAN w 2002 r. badania „Kapitał ludzki i zasoby społeczne wsi”. Realizowano go w sześciu celowo dobranych gminach wiejskich i – porównawczo – dwóch wielkomiejskich. Podjęto w nim problem społecznego, edukacyjnego i psychologicznego potencjału polskiej wsi, powszechnie uważanego za ważny, lecz nie najlepiej w naukach społecznych rozpoznany czynnik rozwoju społecznego i powodzenia polskich reform. Wyniki tych badań ukazały się w dwóch publikacjach z 2006 r. pod Jej redakcją: *Kapitał ludzki i zasoby społeczne wsi. Ludzie – społeczność lokalna – edukacja oraz Jednostkowe i społeczne zasoby wsi*.

W latach 2006–2009 prof. Szafraniec kierowała projektem „«Porzucona generacja» – ścieżki edukacyjne i wchodzenie w dorosłość”. Jego wyniki pokazały, że choć w założeniu autorów reformy edukacji gimnazjum miało być tym szczeblem systemu szkolnictwa, który przyczyni się do ograniczenia nierówności edukacyjnych, to okazało się, iż gimnazjalny poziom był bardzo silnie wewnątrznie zróżnicowany. W trakcie prowadzonych badań analizowano mechanizmy selekcji szkolnych, aspiracje absolwentów, konsekwencje aspiracji młodzieży dla lokalnych rynków pracy czy wreszcie – zawsze Ją interesujące – charakterystyki osobowościowe młodzieży. Podkreślała, że na czele hierarchii spraw życiowo ważnych dla badanych młodych znajdowały się wartości filiacyjne (życie rodzinne, przyjaźń) oraz interesująca praca, na drugim miejscu – wartości socjocentryczne (prestż, szacunek, społeczna przydatność), a na trzecim wartości związane z konsumpcyjnym stylem życia (życie pełne przygód i wrażeń, w tym instrumentalnie traktowane wykształcenie i dobrze płatna praca). Profesor konkludowała, że ówczesna młodzież okazała się pokoleniem najbardziej pragmatycznym spośród dotychczas badanych.

W 2010 r. Krystyna Szafraniec wydała w IRWiR PAN autorską książkę *Młode pokolenie a nowy ustrój*, w której podjęła próbę zastosowania różnych podejść do interesującej Ją tematyki. Chciała opisać nie tylko styl obecności młodych w publicznej sferze życia (polityczne zaangażowanie, preferencje i aktywność wyborczą),

lecz także ich stosunek do zachodzących przemian i ustroju. W książce pokazała typowe obrazy życia społecznego odczytywane przez młodych z otaczającej ich rzeczywistości, ale też jaki rozwojowy status ma postrzegana przez nich rzeczywistość. Wskazała, jak rozległe są plany i doświadczenia emigracyjne młodzieży (niejednokrotnie same w sobie będące oceną systemu społecznego) oraz szukała odpowiedzi na pytanie, czy da się je wyjaśnić przez zespół czynników opisujących jakość życia społecznego, a ściślej – sposób odbioru rzeczywistości społecznej przez różne kategorie młodzieży.

W ostatnim okresie pracy w IRWiR PAN, w latach 2013–2015, prof. Szafraniec kierowała projektem pt. „Młodzież w krajach (post)komunistycznych – potencjał innowacyjny, nowe konteksty, nowe problemy i nowe wyzwania”. Był to złożony i trudny projekt, który angażował zespoły badawcze z ośmiu krajów. Sześć spośród nich reprezentowała Europę (Polska, Węgry, Bułgaria, Łotwa, Rosja i Niemcy – lądy wschodnie), a dwa Azję (Chiny i Wietnam). Wyniki tych badań przedstawione są w wydanej w 2018 r. pracy *The Me-Generation in a Post-Collectivist Space: Dilemmas in a Time of Transition* oraz w 2019 r. w książce *Zmiana warty. Młode pokolenie a transformacje we wschodniej Europie i Azji* (napisanej wspólnie z J. Domalewskim, K. Wasielewskim, P. Szymborskim, M. Wernerowiczem).

Celem tych badań była analiza sytuacji młodego pokolenia w krajach o komunistycznej przeszłości. Punkt wyjścia określający myślenie badaczy stanowiła teza o młodzieży jako ważnym czynniku zmiany, w którym tkwi naturalny potencjał innowacyjny, ważny zwłaszcza wtedy, gdy przed społeczeństwem stoją historyczne wyzwania głębokich, gruntownych reform. Teza ta – wielokrotnie weryfikowana w odniesieniu do zachodnich krajów – wydawała się obiecująca w odniesieniu do społeczeństw postkomunistycznych. To właśnie owe społeczeństwa, doświadczając głębokiej społecznej traumy, odchodzą od dawnych rozwiązań ustrojowych, w mniejszym lub większym stopniu imitując zachodnie wzory. Krystyna Szafraniec podkreślała, że choć socjologowie młodzieży przez ostatnich kilka dekad koncentrowali się na opisie indywidualnych strategii czy stylów życia młodych ludzi, a rzadziej na ukazywaniu ich historycznej roli, to celem realizowanych międzynarodowych badań było zwrócenie się ku tej drugiej perspektywie.

Profesor Szafraniec była osobą niezwykle zaangażowaną i aktywną – założycielką i wieloletnią przewodniczącą Sekcji Socjologii Młodzieży i Edukacji Polskiego Towarzystwa Socjologicznego (PTS) oraz członkinią Europejskiego Towarzystwa Socjologicznego (European Sociological Association – ESA). W 2000 r. weszła w skład Prezydium Zarządu Głównego Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, a w latach 2005–2008 była wiceprzewodniczącą PTS. Od 2007 r. prof. Szafraniec była członkinią Komitetu Socjologii PAN, a od 2018 r. także rady programowej sekcji RN30: Youth and Generation ESA. Była laureatką prestiżowej nagrody

im. Stanisława Ossowskiego (1991) i dwukrotną stypendystką Birkbeck College Uniwersytetu w Londynie (1992, 1994).

Z okazji jubileuszu czterdziestolecia Instytutu Rozwoju Wsi i Rolnictwa PAN w 2011 r. Pani Profesor została odznaczona Złotym Krzyżem Zasługi za wybitne osiągnięcia w działalności naukowo-badawczej. Jeszcze w czerwcu 2022 r. świętowała z nami jubileusz pięćdziesięciolecia Instytutu.

Będzie nam Ciebie bardzo brakować, Krystyno.  
*Sylwia Michalska*